

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

„A TÁJKÉP LELKE A FELHŐ ÉS AZ ÉG.
EZ ÖNT ÉLETET AZ EGÉSZ KÉPBE.”

Ivan Tabaković műterem-laboratóriumában mindössze néhány alkalommal jártam. Első ízben áhítatos tisztelettel mentem be a professzorhoz, hiszen a vele való találkozásokra, az értékes pillanatokra mindenki szívesen emlékezett vissza.

Úgy tűnik, mindenki számára rendkívül sok időt tudott szakítani, mindannyiunkat nagyon tisztelt és értékelt. Mintha a látogatásunk inkább neki jelentett volna élményt, nem pedig nekünk egy csodás találkozást a nemes kutató nagy szellemével, élettapasztalatával, azzal az emberrel, akinek a mondatai szinte belevésődtek az emlékezetünkbe.

Halálának hírére emiatt nem tudok róla mint festőről és örök értékű műveiről írni. Inkább e rendkívüli emberrel, művészetünk e mágusával történt találkozásomat szeretném megörökíteni.

Mint ahogyan minden vendégét, engem is derűsen fogadott a lakásán. „Nagyon örülök, hogy eljött, lesz kívül magyarul beszélgetnem!” — mondta.

Azért látogattam el hozzá, hogy budapesti tanulmányaira vonatkozó adatokat gyűjtsék, ugyanis a tízes években Pesten több jövőd művészünk képezte magát. „Igen, kérem, ott voltunk, Ivan Radovićtyal együtt. A Mintarajziskolán Balló Ede (1859—1936) volt a tanárom. Tőle tanultuk meg a pedáns, tökéletes mesterséget. Úgy érzem, ez a legfontosabb. Tudni kell rajzolni, rajzolni! Ott van például Picasso, aki a tökéletességig fejlesztette a realista rajzot.”

A beszélgetést a Magyar Tanácsköztársaság napjaira való emlékezésel folytatta. „Az iskolában voltunk, és ott is maradtunk. Nem változott meg semmi, folytattuk a munkát. Beköszöntött azonban a szűkösség és az éhínség. Egy anekdota is fennmaradt ebből az időből, (mosolyog): Ivan (Radović) és én szereztünk valahol egy kevés lekvárt. Behúzódtunk az egyik pesti híd alá, hogy nyugodtan lakmározunk. A lekvárt kenyérdarabkákkal céloztattuk és úgy ettük...”

Észrevette, hogy csodálkozva nézek rá. „Igen, tudja, úgy sokkal tovább tartott a lekvár!... Amikor az életkörülményeink sokkal nehezebbé váltak, hazatértünk. Ivannak sok problémája volt a vízum körül...”

Az akadémiai tartózkodásra, a pesti képzőművészeti élet eseményeire és a változásokra — habár a kívülálló, a diák szemével nézve — a részvevő elégedettségével emlékezett vissza. „Nem, az Akadémián nem éreztünk semmilyen változást sem Kun Béla jövetelével. Személyi változásokra sem emlékszem. Háborítatlanul dolgoztunk mindennap, ál-

landóan ott voltunk. Ez ott volt, ha jól emlékszem, Stróbl műterme mellett... Igen, a Nyolcak csoportja nagyon tevékeny volt. Gyakran ellátogattunk az Ernst Múzeumba, aztán a Nemzeti Szalonba... Emlékszem Kernstockra, Berényre. Nem emlékszem viszont arra, hogy az Akadémián Poór Bertalan jött volna Székely helyére."

Passuth Krisztinának a Nyolcakról szóló könyvét* lapozgatva: „...látja, olyan mind, akárcsak Radović rajzai. Természetesen közel voltak hozzá. Nagyon vonzotta őt a kubizmusuk... Rám? Énrám a romantika hatott... A könyvek! Minden, amit csak olvastam.”

Gyorsan múltott az idő, már az ifjú Tabaković 1915–17-ből származó diákkori jegyzeteit lapoztuk, olvastuk. Felfigyeltem a naplókban található számtalan apró, pedáns vázlat szecessziós jegyeire.

„Szecesszió az én naplómban? Ezek, tudja, az akkori könyvek illusztrációi alapján készültek.”

Egy rajz akadt a kezébe, a feliratát olvasta: „Hosszú Márton fest., 1919. II. 22-én. Ez egy barátom az Akadémiáról... Emlékszem Kassákra is, de nem ismertem személyesen. Ők akkoriban igen jelentős és népszerű folyóiratot irányítottak. Dobrović is közreműködött náluk. Ady Endrét, sajnos, nem ismertem, csak a feleségével volt szerencsém találkozni.

Nagyon jól éreztük magunkat Pesten. Sokat dolgoztunk, és rengeteget tanultunk. Velünk volt Vilko Šeferov is. Irjon neki, biztosan sok mindegyikre emlékezik. 41000 Zágráb, Demetrova 3.

Munkácsy? Nem! Mondtam, hogy rám a romantika volt hatással.”

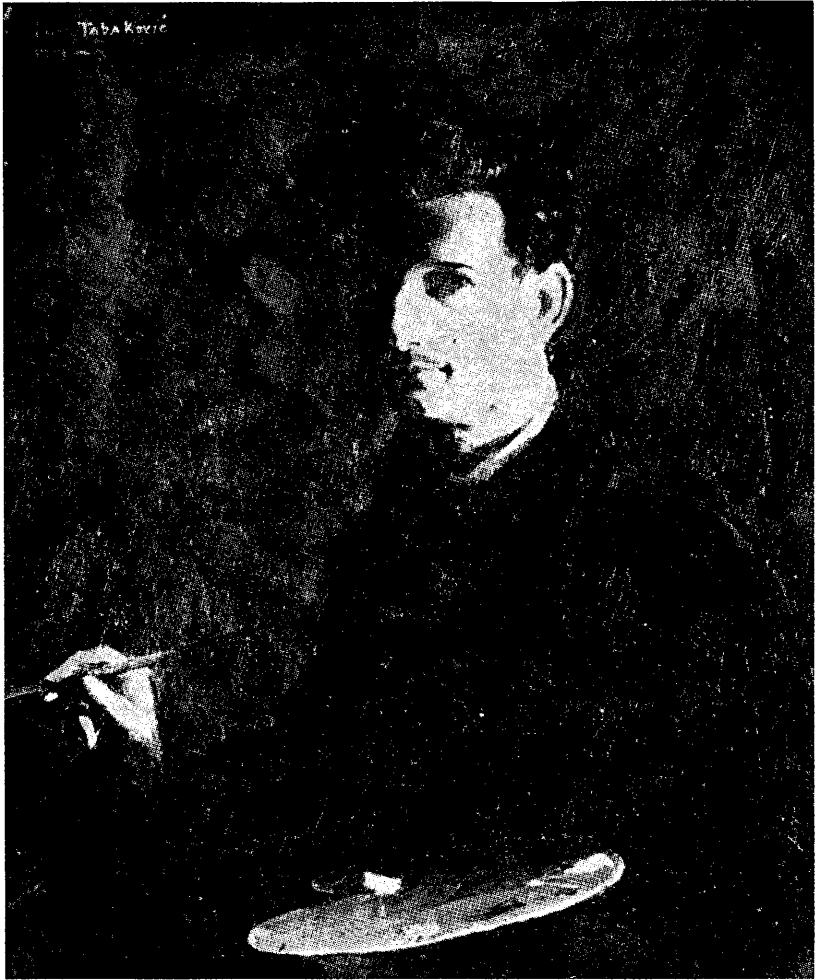
Egész idő alatt vigyázva lapozgatta az apró betűs, pedáns kézírással, magyar nyelven teleírt füzeteket. Majdnem minden oldalon rajzok.

„Befejezetlen csóké” — alatta pedig: „...a befejezetlenből születik az ember, a befejezetlenből keletkezik a költészet és a művészet.”

Az írókra vonatkozó jegyzetek következnek. A Gellérthegy motívum című rajz és mellette Tabaković 1915-ből származó jegyzete: „A tájkép lelke a felhő és az ég. Ez önt életet a képbe.” Azt a részletet olvasva, hogyan tartóztatták le Zágrábban a bátyjával együtt az első világháború kitörésekor, Tabaković a következőket mondta: „Velencéből érkezünk haza. Abban a lidérces zűrzavarban egyszerre csak a börtönben találtuk magunkat, és ott töltöttük az éjszakát. Addig azt hittem, hogy csak a hünnököket zárják be. Valami rémes szorongást éreztünk, számkivetettek voltunk. Attól kezdve tudom, hogy rémes dolog börtönben lenni. Az emberekre melegséggel, szépséggel kellene hatni.”

A beszélgetés váratlanul a család és a gyermekkor felé fordult. A napló oldalain az iskolatársak nevei és a róluk szóló feljegyzések sorakoznak. „Tudós Béla... jobban tudta a számtant nálam” — emlékezett vissza Tabaković az Aradon eltöltött évekre. — „Tudja, a családjunk csodálatos volt. Mindannyian rajongtak a művészetért, a tudományért.

* Passuth Krisztina: *A Nyolcak festésze, Bp., 1967*

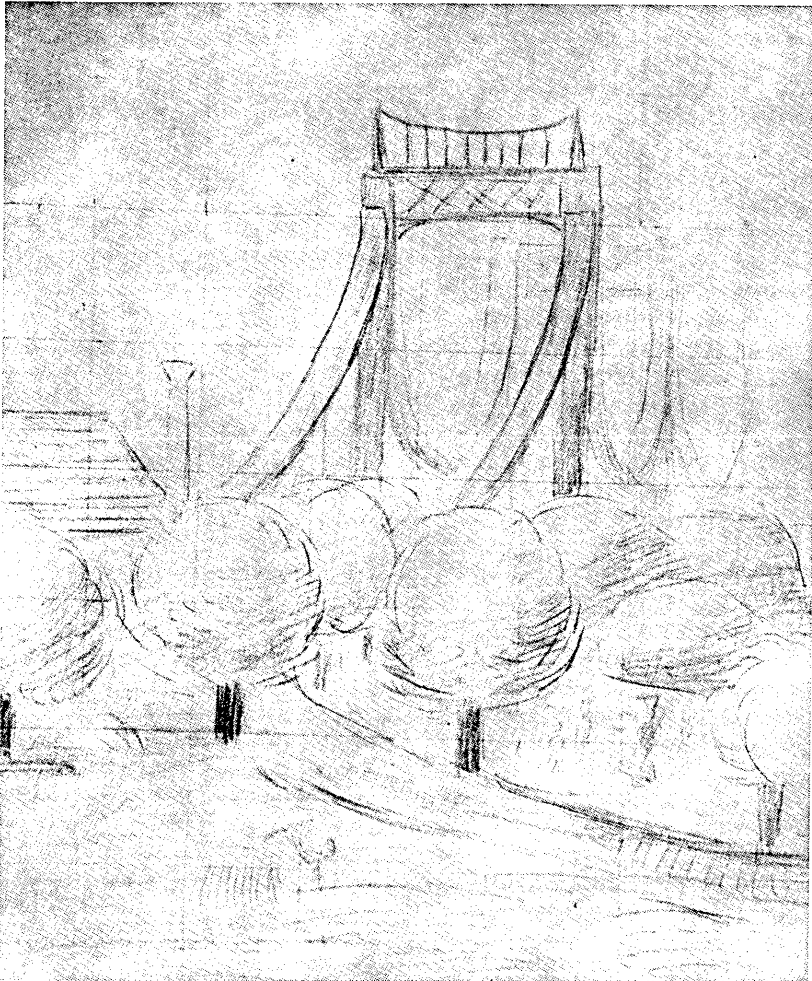

Ivan Tabaković: Önarckép (1919)

Sokat olvastak és vitáztak. Mindenkinek volt valamije, amit különösen kedvelt, és azt művelte.

Mi, gyerekek, a szomszéd szobából gyakran hallgatóztunk, a felnőttek értelmes vitájára fülelve. Mindannyiukból lett valami, amit választottak, egész lényükkel választották.

Mindig sokan voltunk a házban. Drága testvéreim! ...

Maros-híd Aradon (1918)

Tanultunk és tudásra törekedtünk. A fejlődésekre döntő hatással volt ez a gyönyörű család! A vendégeket mindig örömmel fogadtuk. A házban olyankor jó hangulat és nagy élénkség volt.

Mi aradi szerbek vagyunk. A család Mária Teréziától előjogokat kapott. Ime, az oklevél másolata... A vendégeink különféle nyelveken beszéltek. Különösen mi, gyerekek szerettük őket.”

Amíg az ízlésesen, szerényen berendezett lakásban a népművészeti tárgyakat, képeket, szobrokat nézegettem, a beszélgetés a naiv művészetre irányult.

„Mérges vagyok! Kérem, sokaknak ez „NAIV” művészet! Akkor mi valahányan naivak vagyunk. Nincs naiv művészet! Ez népművészet, a belső ösztönös szükségyszerű kitörés, művészi kifejezése.”

Visszatettem az asztalra egy füzetet, amely segített az aradi és a pesti napok felidézésében.

Mit olvas? — kérdeztem.

„Naplókat! Kérem, kevés ember veheti ezt a kezébe...” — jegyezte meg csendesen a festő rokonszenves felesége, Slava asszony.

Az idő gyorsan elröpült. Készülődtem.

„Jöjjön el ismét. Bármikor jön, örülni fogunk. Egy-két nappal előbb telefonáljon. És ne feledje: lent háromszor csöngessen!”

* * *

Többször már nem tudtam csöngetni. Nyomkodom a csengőt ma este, amíg az 1977. február 4-én írt jegyzeteket írom át.

Szüntelenül Tabaković egy gondolata jár az eszemben, amelyet akkor hallottam tőle, amikor — jó régen már — egy kiállításáról vittük vissza a kollázsait. (REJTETT VILÁGOK, KÉPZŐMŰVÉSZETI ASSZOCIÁCIÓK ÉS ÁTVÁLTOZÁSOK. Szabadkai Képzőművészeti Találkozó Téli Tárlata, 1964. XII. 30—1965. I. 9.)

„Kérem szépen! Minden relatív. Tudják, egy régi óra megmutathatja az abszolút pontos időt. Ez az a pillanat, amikor az idő múlása egybe esik a holt mutatók helyzetével!”

Minden relatív.

Elment közülünk egy nagy festő, kíváncsi kutató, egy tökéletesen tiszta, fehér munkaköpenyes EMBER, eltávozott a műterméből, amelyben, mint valamiféle gyújtópontban, összetömörült minden, ami e század nyolc évtizedét jellemzi.

Bela DURANCI

IVAN TABAKOVIĆ alapító tagja volt a zágrábi „Zemlja” (1929), valamint a belgrádi Tizenkettek (1937) és Hatok (1954) csoportjának. A belgrádi Képzőművészeti Akadémia és az Alkalmazott Művészetek Akadémiájának rendes tanára volt. Érdeklődése a kizárólag képzőművészeti problémákról kiterjedt a tudomány és a művészet viszonyának tanulmányozására is. Retrospektív kiállítás, amelyet a belgrádi és a zágrábi közönség után az újvidéki is láthatott, ékesen bizonyítja e sokoldalú művész, kutató és tanár rendkívüli érdemeit.

Aradon született, 1898. december 10-én. Elhunyt Belgrádban, 1977. június 28-án.